

כאמרו קרין לא שם כבודו... משה סמסניס נכנסים (1987)...

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו
מיסודה של עמותת "מוסולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עילית ארץ ישראל

גליון מספר 365

הוציאה ע"י מנחם הנח"ג
הרי"ד אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

לענין הרי"ד בדר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

מסכת עבודה זרה דף נג – דף נט

בס"ד, כה תשרי התשע"א.

דף נג ע"א

(א) רש"י ד"ה אמר רב הילל וכו', בתוה"ד, דהא נמי פשיטא שאינו יכול לבטל חלקו של עובד כוכבים שאפילו שלו אין יכול לבטל. הקשה העבודת עבודה, מאי קל וחומר, בשלמא שלו אינו יכול לבטל מכח דאף נכרי אינו יכול לבטל עבודה זרה של ישראל, אבל של נכרי דיכול הנכרי לבטלו, יש לומר דאף ישראל יכול לבטלו. [ועיין באות הבאה מה שהבאנו בשם האחיעזר, ולכאורה לפי זה יש לומר, דבגוונא דשותפות, כיון דהעובד כוכבים ביטל חלקו אין עליה שוב דין עבודה זרה דישראל שאי אפשר לבטלה].

(ב) גמ', וקמשמע לן ישראל הוא דלא מבטל דעובד כוכבים וכו'. פירש רש"י ד"ה שיש וכו', שחלק הישראל לא בטיל. והקשה בחידושי הריטב"א לעיל (נב): מה מועיל ביטול העובד כוכבים, הא מיתסרא מפני חלקו של ישראל, ואפילו חילקה הא קיימא לן דבדאורייתא אין ברירה וכל שכן באיסורי עבודה זרה. [אמנם בהגהות אשר"י (פרק ד' סימן ב') הביא שהרשב"ם כתב בשם רש"י, דמיירי דחלקו את השותפות, ומאחר דאיסורי עבודה זרה מדרבנן הם, מדרבנן יש ברירה. ודבריו צרכים עיון] והרמב"ן (שם) תירץ, דמיירי בשהיה חלקו של נכרי מבורר מתחילה ביד או ברגל, או שהיה העבודה זרה של כסף ונחושת, וכסף של זה ונחושת של זה. והקשה הרשב"א (שם), אם כן פשיטא דנכרי מבטל חלקו, והדרין לבעיין דגמ' "מאי קמשמע לן". ותירץ באופן אחר, דנפקא מינה בגונא שיתן הגוי את העבודה זרה לישראל, שכיון שביטלו, יכול הישראל למכור חלקו של הגוי ולהינות מהדמים. ועיין בשו"ת אחיעזר (חלק ב' סימן טו אות ב') שביאר, דכיון שהגוי ביטל חלקו, אין עבודה זרה לחצאין, ואף חלק הישראל בטיל, אלא דמאחר דהוי ממון ישראל אין לו ביטול מדרבנן כדן עבודה זרה של נכרי שזכה בה ישראל, ומאחר דכל איסורו מדרבנן, אמרינן יש ברירה.

(ג) גמ', שם. כתב הרש"ש, דנראה דהתוס' לעיל (מג.) ד"ה שמע מינה, גרסי "דקמשמע לן דישראל הוא דלא מבטל של נכרי, אבל נכרי כיון דמבטיל דנפשיה מבטיל נמי דישראל". והיינו משום דהישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח.

(ד) מתני', כיצד מבטלה. כתב המרדכי (פרק ג' סימן תתל"ח) בשם הראב"יה, דדוקא היכא שהגוי אנוס בדבר, בעינן ביטול על ידי מעשה, אבל היכא דאינו

אנוס פוסל באמירה או במחשבה בעלמא. והובא ברמ"א (יורה דעה סימן קמ"ו סעיף ז).

(ה) מתני', רק בפניה וכו' הרי זו אינה בטילה. כתב בחידושי הרשב"א, דמיירי שעשה כן דרך עראי, שיש לומר שעשה כן משום כעס וסופו לחזור ולעובדה, אבל בעושה דרך קביעות בטילה, וכדאמרינן לעיל (מד): שאפרודיטי שעומדת על הביב וכל בני אדם משתינים בפניה אינה אסורה בהנאה. אבל המאירי כתב, דהתם שאני, שמתחילה עשאה לשם כך, ולא חל עליה מעולם שם עבודה זרה של כבוד, אבל היכא דמתחילה נעבדה בכבוד אינה בטילה אף אם רוקק בה בתמידות.

(ו) מתני', מכרה או משכנה רבי אומר ביטל. כתב בחידושי הרשב"א, ד"משכנה", היינו שאמר לו שאם לא יחזיר את כסף ההלוואה ביום פלוני, המשכון שלו, והגיע הזמן ולא החזיר, דהוי כמכירה. ובשם תוספות רבינו יהודה מפאריש כתב, דהחידוש הוא, דאף שכאשר משכנה היה בדעתו לפרוע את ההלוואה, מאחר שלבסוף לא פרע העבודה זרה בטילה.

(ז) רש"י ד"ה סתם, לוקחי מתכת צורפים הן. פירש בחידושי הר"ן, בכוונת דבריו, דצורף לאו דוקא, והוא הדין כשמכרו לישראל שאינו צורף, דכל ישראל לגבי עבודה זרה כצורפין דמו, ומאי דנקטה הגמרא "צורפים" היינו משום דסתם לוקחי מתכת צורפים הם. אבל בפירוש הראב"ד כתב, דאם מכר למי שאינו צורף, העבודה זרה אינה בטילה, שמא ימכרנה לגוי שיעבדה. ומאי דמקשינן לקמיה מלוקח גרוטאות ולא משנינן דהכל מודים במי שאינו צורף, היינו משום דסתם לוקח גרוטאות דעתו להתיכן וחשיב כצורף, אבל לוקח עבודה זרה שלמה, סתם אדם דעתו לעובדה. ובגליון הש"ס ציין לדברי התוס' לעיל (מג.) ד"ה איירי, שמיישבים ראיית הראב"ד משם.

(ח) גמ', וחד אמר בצורף ישראל מחלוקת. כתבו תלמידי רבנו יונה, דבמוכר משמשי עבודה זרה ונויה, הכל מודים דבטלה בין לגוי בין לישראל, דדוקא בעבודה זרה עצמה איכא למיחש שהגוי יעבדה והישראל ימכרנה לעובד כוכבים, אבל משמשי עבודה זרה שאין ניכר שהם עבודה זרה פשיטא דהקונה ישתמש בהם לצורכו. אמנם תוס' לעיל (ג.) ד"ה בעינן כתבו, שאין המכירה מועילה אף במשמשי עבודה זרה.

העבודה זרה מדעתם ביציאתם. עוד כתב, דמה שנאסרה העבודה זרה של אמוריים משום דעבדי "שליחות דישראל", היינו דוקא באשירות שירשו אותם ישראל, אבל מטלטלין, כיון שלא ירשו אותם ישראל הווי עבודה זרה של נכרי ויש לה ביטול. ולפי זה ביאר דעת רש"י, שכוונת הברייתא במה שאמרה "כמלחמת יהושע", להוכיח מהמטלטלים שלא נתבטלו משום שדעתם לחזור.

טו) גמ', מכדי ירושה היא להם מאבותיהם וכו'. כתבו התוס' בראש השנה (יג.) בד"ה ולא קציר, דאילנות שנטע הנכרי בעצמו ודאי יש לו חלק בהם, וקושיית הגמ' מהאשרות שנטעו הדורות הראשונים. והקשה הטורי אבן (שם), דהאשרות מדורות הראשונים היו הנכרים יכולים לאסור, דהא אינם של ישראל. הלכך פירש, דוודאי כל האילנות שהיו בארץ ישראל בשעת כניסתם לארץ היו הם שותפים עם ישראל בו דיש לנכרים חלק במה שזרע ונטע, ומכל מקום למאן דאמר יש ברירה, נוטל ישראל חלקו ומותר, כדתניא בחולין (קלה:): לענין ישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות. ור' אלעזר דקשיא ליה אמאי אמר רחמנא ואשיריהם תשרפון אית ליה יש ברירה בבכורות (נז.) ועיין בדבריו שהאר"י.

טז) גמ', ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. הקשה הרמב"ן, הא לקמן (נד.) מבואר דעל ידי מעשה אדם אוסר אפילו דבר שאינו שלו, ואם כן יש לומר דלכך דין האשרה בשריפה, שמא עשו בה מעשה. ותירץ, דרב יהודה סבר כשיטת האומר שאף על ידי מעשה אין אוסר. עוד תירץ, דהא דאמרינן דעבודה זרה של ישראל אין לה ביטול, היינו בעבודה זרה שעבדה ישראל, אבל עבודה זרה של נכרי שנמצאת ביד ישראל, מדאורייתא יש לה ביטול, ורבנן אסרוה מחמת גזירה, ולא היה צריך להיות דינה בשריפה. עוד תירץ, דכיון שהיא של ישראל, והנכרי קנאה בגזילה לענין איסור, יכול אף לבטלה כמו שיכול לאסרה. ובחידושי הר"ן פליג וסבר דאי עשה בה מעשה העבודה זרה אינה בטילה עולמית, והאר"י להוכיח כן מסוגיא דלקמן (נד.).

יז) גמ', ואי משום הנך דמעיקרא בביטולא בעלמא סגי להו. הקשה בחידושי הר"ן, הא לעיל (מב.) אמרינן דעבודה זרה שעבדה נכרי ומצאה ישראל אין לה ביטול, והכא נמי אף דמתחילה היו אשרות של עובדי כוכבים, השתא זכו ישראל ואין להם ביטול. ותירץ, דמסתמא מה שנאסר בהנאה לא ניתן להם. ובחידושי הר"טב"א תירץ, דעבודה זרה שעבדה נכרי ומצאה ישראל אין לה ביטול, היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא אית לה ביטול, ולא היה צריך להיות דינה בשריפה.

יח) גמ', וכי אתו עובדי כוכבים שליחותא דידהו עבדי. הקשה התוס' רי"ד, היאך נעשו העובדי כוכבים שלוחים, הא אין שליחות לגוי. ועוד, דאין שלוח לדבר עבירה. וכתב, דלא קשיא, דאין כוונת הגמ' שהנעשו שליחים ממש, אלא שאין להתיר את האילן משום דאין אדם אוסר דבר שלא שלו, כיון

ט) רש"י ד"ה אם עד וכו', לעבוד כוכבים ויבטלנה וכו' דהא משיכה בטעות הואי. הקשה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה רביעאה חלק ב' סימן קיא בד"ה והנה הרב), מהא דמבואר בשולחן ערוך (חושן משפט סימן קצח סעיף א), דדבר שדרכו בהגבהה קניינו בהגבהה ולא במשיכה, ומאחר דגרוטאות דרכם בהגבהה, אף אם לא היה מקח טעות, לא היה קונה הישראל את העבודה זרה. עיין שם מה שתיירץ.

י) גמ', אם משנתן מעות משך יולין לים המלח. פירש רש"י בד"ה אם משנתן מעות משך, יולין הנאה לים המלח. כתב הפורת יוסף, דכיון דאין פדיון לעבודה זרה כדלקמן (נד:): אלי אתי רש"י לאשמועינן, דבעי לאבד גם את הנאת העסק שעשה מהעבודה זרה, מלבד מה שצריך להולין את העבודה זרה עצמה לים המלח.

יא) גמ', שאני התם דאדעתא דגרוטאות זבין וכו'. כתב הר"ן (דף כד: מדפי הר"ף), דהרי"ף השמיט הך בעיא, ומייתי למתניתין כפשטא, משום דמשמע דלא בטלה בשום ענין, משום דספיקא דאורייתא לחומרא. וכן כתב הרא"ש (פרק ד' סימן ב). אמנם הרמב"ם (פ"ח מעבודת כוכבים ה"י) כתב, דבמכרה לצורף ישראל בטילה. ודוקא במכרה לצורף עובד כוכבים, או לישראל שאינו צורף אינה בטלה. וביאר הר"ן, דהוכיח דבריו מהא דאיתא לקמן בגמ' (עמוד ב) דאי תנא לזה עליה מדלא זבנה לא בטלה, דמשמע דאם היה מוכרה היתה מבוטלת, וסבר דדברי הגמ' אף לרבנן, והיינו בגוונא דמכר לצורף ישראל, ולכך פסק כדעת הסובר שהמוכר לצורף ישראל המכירה בטלה.

דף נג ע"ב

יב) גמ', דאי תנא לזה עליה מדלא זבנה לא בטלה. כתב בחידושי הר"ן, דבמשכן לצורף ישראל אין העבודה זרה מתבטלת אלא אם הלינה העובד כוכבים אצלו, ואמר לו שאם לא יפרע עד יום פלוני הרי היא שלך מעכשיו, דהוי כעין מכירה. ומבואר, דסובר שאף במשכון יש לחלק בין צורף ישראל לנכרי. אבל הבית יוסף (חושן משפט סימן קמו סעיף) פליג. [נדברי הר"ן לשיטתו באות הקודמת, שהגמ' איירא לדעת רבנן, אבל לשיטת תוס' ד"ה דאי, דאיירא לרבי, משכון נמי מבטל (י.א.)].

יג) גמ', אבל נפלה עליו מפולת וכו'. כתב בחידושי הר"טב"א, דלא זו אף זו קתני, ולכך מתחילה שנו לזה עליה, שהוא חידוש קטן, שהרי ממה שלא מכרה מוכח שלא בטלה, ולאחר מכן הוסיפו דאף נפלה עליה מפולת ואינו מפנה אותה לא בטלה.

יד) תוס' ד"ה אם עתידין לחזור, בתוה"ד, ומה שפירש רש"י נמי בסמוך הרי היא כמלחמת וכו' לא פירש כן אלא ליישב הלשון וכו'. כתב הברוך טעם בחולין (יא.), דלכאורה, לא היו לתוס' דברי רש"י שלפנינו, שכתב להדיא שהטעם שנאסרה העבודה זרה של האמוריים, משום שלא ביטלו את

כד) גמ', אבל הני שקלי להאי ומויתי בימוס אחרינא. הקשה בחידושי הרשב"א, לדעת רש"י לעיל (מז). ד"ה מתחילה לבימוס, שעובדים גם את הבימוס עצמו, מאי שנא עבודה זרה מבימוס. ותירץ, דעבדו את הבימוס אגב העבודה זרה, ולכך כשנפגם מותר, כיון דעיקר כוונתו היתה משום העבודה זרה עצמה ולא הבימוס.

דף נד ע"א

א) תוס' ד"ה מתקיף לה, בתוה"ד, ורבי זירא הכי פריך וכו' אף על גב שיש לו לאסור עצמו אין לאסור בהשתחוואתו. הקשה בחידושי מרן רי"ז הלוי (פ"ח מעבודה זרה ה"א), מה ענין חיוב ופטור הגברא לגבי שם עבודה זרה שחל על החפצא. וביאר, דהאיסור של "נעבד" אינו משום שם עבודה זרה שחל עליו, אלא משום העבירה נעשתה בו, ומשום הכי צריך דוקא עבודה של איסור, כיון דעיקר מה שפוסל את הבהמה הוא העבירה שנעשתה בה, ולכך כל שהעבודה הותרה משום פיקוח נפש אינה אוסרת את הבהמה.

ב) בתוה"ד, שם. הרמב"ן הוסיף על תירוץ התוס', דלרבי זירא מה שהם מצווים ליהרג, אינו אלא משום קידוש השם אבל אינם חשובים עובדי עבודה זרה. אמנם בשו"ת חמדת שלמה (אורח חיים סימן לח) כתב, דמעשה הנעשה באונס לא חשיב מעשה, ומאחר שעבדה באונס לא חשיב "מעשה עבודה".

ג) בסוה"ד, יש לומר דלא הוזכר קרקע עולם לענין פטור המיתה וכו' אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ונתמך, ודאי אין למסור עצמו. כתב בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ה מיסודי התורה ה"א), דהרמב"ם פליג על תוס', ודעתו, שרוצח ונערה המאורסה מחויבים למסור נפשם אף במקום שלא עשו מעשה. ומה שהוכיחו התוס' מהא שאין לו ליהרג כשמשליכים אותו על תינוק, סבר הרמב"ם דאינו משום שאינו עושה מעשה, אלא משום שאינה רציחה שלו, אלא הוא כאבן ביד הרוצח שהוא עושה המעשה, ואילו תתייחס רציחה אליו, אף אם אין בה מעשה חייב למסור עצמו, דסברת מאי חזית אינה אלא לומר שכיון ששקולים הם אין העבירה נדחית מפני פיקוח נפש, ואין חילוק בין העושה מעשה לאינו עושה מעשה. אמנם החזו"ן איש (בגליונות על רבינו חיים הלוי) כתב, דכיון דהנכרי מוזמן להשליכו על התינוק, אם הוא מניח לו להשליכו אינו כאבן ביד הרוצח, אלא עבירת הרציחה בידו.

ד) גמ', והאי בימוס בעלמא. הקשה בפירושי הראב"ד, אמאי קרי ליה בימוס, הא עשה בבהמה מעשה מזבח שנסך על גבה. ותירץ, שהבהמה כעין אבן אחת ובצורתה דומה לבימוס.

ה) רש"י ד"ה והאי בימוס בעלמא, שויה ובעלי חיים לא מיתסרי משום משמשי עבודת כוכבים. כתב בחידושי הר"ן, דכונת רש"י, דכיון דלא מצינו

שהמעשה נעשה ברצון הישראל. אמנם המחנה אפרים (הלכות שלוחין סימן יד) כתב, דהוי שליחות ממש וגוי נעשה שליח לגוי חבירו, ולכך, כיון שישראל אחר מעשה העגל, כל עוד לא עשו תשובה חשיבי כעובדי כוכבים, איכא שליחות, וליכא לאקשווי דאין שליח לדבר עבירה, כיון דגוי לא אמרינן אין שליח לדבר עבירה כמבואר במדרש רבה (בראשית פרק לד פסוק יד). ובחידושי רש"י"ה שקאפ (בקונטרס הליקוטים שבמהדורות החדשות סימן א ענף ב) הקשה, דאכתי קשה, בישראל שזקף לבנה איך מועילה השליחות, הרי עדיין לא עבד עבודה זרה ולא נעשה מומר. נולכאורה יש לומר דכיוון דזקף ליה הלבנה ודאי איירינן דהוי מומר מעיקרא]

יט) גמ', מאן מוכח. הקשה בשו"ת הגרע"א (מהדורא תניינא סימן ק), הא האשרות האסורות הוו מיעוט, וניזיל בתר רוב המותרות, ואין לומר דהוי קבוע מאחר דאינו ניכר. עיין שם מה שתירץ.

כ) רש"י ד"ה בית נמרוד, בית שבנו דור הפלגה לעבודת כוכבים ונמרוד היה מלך עליהם. הקשה התוס' ר"ד, הא בסנהדרין (קט). מבואר דהכת שאמרה נעלה ונעבוד עבודה זרה בלל הקדוש ברוך הוא שפתם ולא הפיצם. ותירץ, דכוונת הגמ' שם, דאף בלל שפתם, לבד ממה שהפיצם, ובמסקנת דבריו כתב, דבית נמרוד אינו המגדל עצמו, אלא בית העבודה זרה שהיה לנמרוד בבבל.

כא) גמ', אי בעי למיהדר הדור מדלא הדור בטלה. כתב בפירושי הראב"ד לעיל (נא:), דבמתניתין מיירי שלקח ישראל את העבודה זרה מיד, וכל זמן שלא באו וביטלוה, לא נתבטלה, ונמצא שזכה בה הישראל קודם שנתבטלה, אמנם ודאי אם עבר זמן שיכלו לחזור ולא חזרו, מוכח שביטלוה. והר"י מלוניל כתב, דמיירי במקום שלא היו יכולים לחזור מחמת אונס.

כב) רש"י ד"ה ומהלכין בדרך אחרת, ואין חוששין להן הלכך לאו משמשי עבודת כוכבים חשיבי. אמנם הרמב"ם בפירושי המשניות פירש, דכשמולך מלך הוא מקים בימוס, ולאחר שמת, המלך השני מסיר את הבימוס הראשון ועושה בימוס לעצמו ואז מותר להשתמש בבימוס הראשון. וכתב התורת חיים, דלא ניחא לרמב"ם פירוש רש"י, משום שאין מבואר מדוע מניחים המלכים דרך זו המוכנת ומוזמנת לצרכם. ועוד, שעיקר הטעם חסר במשנה. ועוד, אמאי שנו "בימוסיות" ולא "בימוס" כמו ששנו בכל הפרק בלשון יחיד. ולהרמב"ם ניחא, דמה שכתבה המשנה מפני שמעמידין אותה, היינו בימוס חדש. ועיין בר"י מלוניל ביאור נוסף.

כג) גמ', בימוס שנפגם מותר. כתב בחידושי הריטב"א, דמיירי בפגימה במקום הנראה לעין, דאי לא הכי שמא לא ראה הגוי ולא ביטלה. ובחידושי הרשב"א כתב, בשם רש"י, דפגימת בימוס היא בכל שהוא. והקשה, הרי יתכן שלא ראה הגוי את הפגימה ולא ביטל את העבודה זרה. ותירץ, דמאחר שחביבה עליהם העבודה זרה ודעתם עליה, ודאי ראה את הפגימה וביטלה.

לחולין על ידי מעילה, מכל מקום מודה שיש להם פדיון. אמנם הרמב"ן במלחמות (כד. מדפי הרי"ף) כתב, שאף כלי שרת שאינו ראוי לגבוה אין לו פדיון.

(יב) גמ', חפר בה בורות. כתב בפירושו הראב"ד, דאם חפר בלי השתחואה לא נאסרה הקרקע. וביאר בחידושי הריטב"א, דהגמ' לא הזכירה השתחואה, כיון דאזלה אמה שהתחילה "המשתחווה לקרקע עולם לא אסרה", דעלה אמרו שאם חפר בורות וגם השתחווה נאסרה. והרמב"ם (פ"ח מעבודה זרה ה"א) כתב, חפר בה בורות שיחין ומערות לשם עבודה זרה אסרה, משמע גם בלא השתחואה. ועיין בבית יוסף (יורה דעה סימן קמה סעיף ז') מה שדן בדבריו.

(יג) רש"י ד"ה חפר בה בורות, לעבודת כוכבים. הקשה בחידושי הריטב"א, אמאי בעינן חפירה לשם עבודה זרה, הא אף אם לא חפר לשם עבודה זרה יצאה הקרקע מדין מחובר, וכדאיתא לעיל (מו). לגבי אבני הר שנפלו והשתחווה אליהם אסורות. ותירץ, דהכא הקרקע עצמה עדיין מחוברת, וחפירת הבור אינה מעשה שיש בה ממש לכך אין חפירתו יכולה לאסור את כל הקרקע.

(יד) רש"י ד"ה למעוטי ערלה, בסוה"ד, ודוקא קידושי אשה אבל איתהנויי מינייהו מדרבנן אסור. כתב התוס' רי"ד, דדעת רש"י, שלכתחילה אסרו ההנאות כדי שלא יזלזל באיסור ויוציאו בדמים, אבל בדיעבד לא הפקיעו הקידושי. אמנם הוא חלק על רש"י וסבר, שמאחר שאיסורי הנאה אין תופסים דמיהם לא נאסרו הדמים אפילו מדרבנן, אף שאסור לו למכור את האיסור הנאה מדאורייתא. וביעב"ץ כתב, שקידושי אשה הוו מצוה, ומצות לאו ליהנות ניתנו.

(טו) תוס' ד"ה משום דהויא עבודת כוכבים וכו'. תימה הוא אין שניהם שוין וכו'. בקידושי (נח.). תירצו תוס' ד"ה ושני כתובים, שהפסוק "כי חרם הוא" בעבודה זרה מיותר, ואתי למילף דעבודה זרה ושביעית ב' כתובים הבאים כאחד. ועיין מהרש"ל (שם).

(טז) גמ', אחרון אחרון נתפס בשביעית. בעבודת עבודה, ביאר דהטעם אמאי בעבודה זרה הכל נשאר באיסורו, ובשביעית הותר החליפין. דבעבודה זרה אפשר לעשות מהחליפין עבודה זרה, לכך גם על ידי חליפין נעשה כמוהו ואסור, אבל שביעית שאי אפשר בשום אופן שהחליפין יהיו שביעית, לא אלימי החליפין להיות כגוף שביעית עצמו.

(יז) מתני', אם אין רצונו בעבודת כוכבים למה אינו מבטלה. הקשה העיון יעקב, דאיכא למימר שאין הקדוש ברוך הוא מבטלה כדי ליתן שכר לפורשים ממנה. ותירץ, דבסנהדרין (סד.). מבואר שהזקנים ביקשו לבטל יצרא דעבודה זרה ולא רצו את שכר הפרישה.

(יח) מתני', שאומרים תדעו שהן אלוהות שהרי הן לא בטלו. הקשה

שמיעטה התורה מקרבן אלא נעבד ומוקצה, משמע שמשמשים עצמם מותרים. והקשה הרמב"ן, הא לחזקיה אדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה, ואפילו להדיוט נאסר משום עבודה זרה, אם כן אף משמשים יאסרו על ידי מעשה בין להדיוט בין לגבוה. לכך פירש, שכונת הגמ' להקשות מלשון "נעבד", דמשמע שהוא עצמו נעשה עבודה זרה. והוסיף הרשב"א, דכן מדויק מלשון הגמ' "האי נעבד הוא, האי בימוס בעלמא הוא" ולא הקשו ומי מיתסר בימוס בעלמא הוא. והר"ח כתב, דבימוס שנפגם מותר, ואם כן אפילו אם היתה הבהמה שלו לא נאסרה, שאם ירצה יכול לפגמה ועיין בריטב"א וברשב"א שדנו בדבריו.

(י) גמ', כגון שניסך לה יין בין קרניה. וביארו בתוס' ד"ה היתה בהמת, שלא נאסרה הבהמה להדיוט אלא רק לגבוה, כיון שלא עשה בה מעשה בגופה, אלא ניסך בין קרניה, ונאסרת לגבוה משום שנמאסה בכך. אמנם בפירושו הראב"ד כתב, דהבהמה נאסרת אף להדיוט, אלא כיון ששנתה הברייתא את הנעבד בבעלי חיים שאסור, שנתה את כל הנעבד כולל הנעבד באונס שהוא אסור להדיוט, וכל שכן לגבוה.

(ז) גמ', שם. כתב בחידושי הריטב"א, דמיירי בשעשה מעשה ניכר, ואף שעשה רק בקרניה, חשיב מעשה גמור, והוסיף, דאף אילן שחקק בו נאסר. ובחידושי הרשב"א פליג, וסבר דקרקע ואילן אינו נאסר אלא בחפר בורות או גדע האילן.

(ח) תוס' ד"ה היתה בהמת וכו', פירש בקונטרס וכו' ולא נהירא דמדפריך התם ממנסך למאן דאמר אין אדם אוסר דבר דאינו שלו מאי קא פריך מדאגבהיה לנסך קנייה והויא שלו. ובחידושי הר"ן בחולין (מ). תירץ, דאף שהגבהה לא מועילה לעשותו כשלו לגמרי, אכתי הועיל לקנותו קצת ומשום הכי הוא חייב באונסים, ואם כן במקום שלא הגביהה שלא קנאה כלל הוי חידוש גדול.

(ט) גמ', בפני עבודת כוכבים. כתבו תוס' חולין (מ). ד"ה לפני עבודת כוכבים, דלא בעינן לשחוט לפני עבודת כוכבים, ומדה דנקטה הגמ' בפני עבודת כוכבים, משום שכן הרגילות.

(י) רש"י ד"ה מאבני מזבח, בסוה"ד, כיון דעבוד מעשה אסרינהו רבנן. אמנם התוס' רי"ד, כתב שמעשה אוסר מדאורייתא. והחינוך (מצוה קיא) כתב לחלק בין מעשה גדול שאיסורו מדאורייתא, למעשה קטן שאיסורו מדרבנן.

דף נד ע"ב

(יא) רש"י ד"ה איתסרו להו, גזרו עליה חזקיה וסיעתו איסור עולם וכו' ולא אמרינן ליפרקו וליפקו לחולין. הקשה התורת חיים, איך אפשר לפדות כלי הקודש שהם קדושים בקדושת הגוף. והרש"ש ציין לדברי התוס' במעילה (יט:): ד"ה מאי טעמא דכתבו, שאף לרבי נחמיה שכלי שרת אינם יוצאים

הדרך הייחודית

מסכת עבודה זרה דף נד – דף נה

כט תשרי – ל תשרי התשע"א

דרכי שלום.

ג) **גמ'**, **משביעין אותה שלא תלכו אלא ביום פלוני וכו'**, כתב העין אליהו, דמבואר **בשבת** (צו:), דמדה טובה ממחרת לבוא ממדת פורענות, ולכך ביציאת הייסורים אמרין יום פלוני ובשעה פלונית שלא יתאחר אפילו שעה אחת, אבל בכניסתם אמרו ביום פלוני לחודא.

ד) **גמ'**, **שם**. כתב **המהרש"א** (חידושי אגדות), דמיירי במי שלא עשה תשובה, אבל אם עשה תשובה היסורים עוברים קודם זמנם.

ה) **גמ'**, **שחטו לה גברא ואתי מיטרא**. כתבו **התוס'** **לעיל** (כז:): **ד"ה שאני מינות**, דהוי מיטרא על ידי שדים כדי להטעותן ולטרדם מן העולם. והגור **אריה** (דברים פרק ד' פסוק י') כתב, דהוי על ידי כישוף כיון שעובדים לכוכבים ולמזלות, והשליטן הקדוש ברוך הוא על התחתונים.

ו) **גמ'**, **שהחליקן בדברים**. כתב **המשך חכמה** (דברים פרק ד' פסוק י"ט), דתדירות פעולת השמש והירח שלא משנים את תפקידם מוכיחה לכל שהם פועלי אמת של הקדוש ברוך הוא, ואינם כח לעצמם, וכאשר העמיד ה' חמה במלחמת סיחון ועוג התחזקה אמונת העמים שהחמה והלבנה הם כח לעצמם, לכן אמר משה "אשר חלק ה' אלוך וכו'" שבשביל שהוא ה' אלוך ורצה לפרסם שמך וגדולתך והעמיד לך השמש, נתן מקום לעובדי השמש לטעות ולטורדן מן העולם.

ז) **תוס' ד"ה לוקחין גת בעוטה**, **בתוה"ד**, וקשיא אמאי איצטריך למיתני אף על פי שנוטל בידו ונותן לתפוח הא מסיפא שמעינן יותר. **ובחידושי הרשב"א והריטב"א** תירצו, דאתו לאשמועינן דאף בידו לא הוי ניסוך, אבל אם הווי נקטינן הסיפא לחודא איכא למימר דמיירי בנגע ברגלו.

ח) **מתני'**, **אף על פי שהוא נוטל בידו ונותן לתפוח**. כתב **התוס' יו"ט**, דכונת התנא לחדש, דאף שיש לאסור את היין גם מצד סתם יינן, וגם מצד נגיעת הגוי ביין, היין מותר דאכתי אינו יין.

ט) **תוס' ד"ה ירד**, **בסוה"ד**, ורשב"ם פירש מה שבבור אסור אף בלי נגיעת עובד כוכבים מטעם כחו של עובד כוכבים. **ובמאירי** נתן טעם האיסור משום דמגעו למפרע עושהו יין נסך עכשיו.

י) **בא"ד**, **שם**. הקשה **הרש"ש**, דתיפוק ליה לאסור מטעם סתם יינם, והביא לשון הר"ן (ט: מדפי הרי"ף), דכל שאין בו חשש ניסוך לא נאסר, וכן משמע **ברמב"ם** (פ"א ממאכלות אסורות ה"ג) דכתב, דיין העובד כוכבים **שאין אנו יודעים אם נתנסך וכו'** והוא הנקרא סתם יינם, אסור בהנאה, משמע, דבידוע

שלא נתנסך אינו אסור. ולשיטת **רש"י לעיל** (כט:): **ד"ה שהיה מתחילתו יין**, שנאסר סתם יינם גם בידוע שלא נתנסך, תירץ **הרש"ש**, דכיון שכשירד לבור אכתי לא נגמרה מלאכתו אין לאסור מדין סתם יינם.

יא) **תוס' ד"ה והשאר מותר**, פירוש אף בשתיה וכו' הרב רבי שמעיה פירש מותר בהנאה דאינו נעשה יין נסך וכו'. כתב **המלא הרועים**, דיש לחלק בין

המהרש"א (חידושי אגדות), הא מה שלא בטלו הוא משום צורך העולם. ותירץ, דהא דאמרו אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן כו', היינו שלא היה בידינו להכחיש אותם **שעובדים לחמה וללבנה כו'**, כיון שהם לא יודו דאינו מבטלן מפני שיש צורך לעולם בחמה ולבנה וכו', דאדרבה יאמרו, כיון שיש בהן צורך ולא בטלן ראוי לעובדן, אבל השתא דאינו מבטל אף דבר שאין צורך לעולם בו ויש שעובדים אותן, הרי אף העובדים לחמה וכו' מפני שיש בהן צורך ולא בטלן, אין להם ראייה שהן אלהות, שהרי גם אותן שאין בהן צורך לא בטל.

יט) **גמ'**, **דבר אחר הרי שגזל סאה של חיטין**, כתב **המהרש"א** (חידושי אגדות), דללישנא קמא משמע, דטעמא דהעולם כמנהגו הולך אינו מספיק, אלא רק לדבר שהעולם צריך לו, אבל ללישנא בתרא משמע דגם לדברים שאין העולם צריך להם, דלסאה של חיטין אין כל העולם צריך כמו חמה ולבנה.

כ) **גמ'**, **הרי שבא על אשת חברו**. כתב **העיון יעקב**, דנקט ג' דוגמאות אלו, לומר שאפילו בג' עבירות החמורות עולם כמנהגו, וכל שכן בשאר עבירות.

כא) **גמ'**, **אמר לו כלב אתה קורא וכו'**. הקשה **המהרש"א** (חידושי אגדות), אם כן אמאי חזר והקשה, הרי מאחר שקורא אותה מתה משום הכי אינו מאבדה מן העולם. ותירץ, דהפילוסוף הודה למה שאמרו הזקנים יאבד עולמו מפני השוטים, והשתא קאמר, כיון דאתה קורא אותה כלב מת אף שאינו עושה מלחמה עם המתים, מכל מקום יאבדנה, כדי שלא יטעו אחריה, כיון שאין צורך לעולם ככלב מת. והשיב, שאם היו עובדים רק לה, היה ראוי לאבדה אבל מאחר שעובדים גם לדברים שיש בהם צורך העולם, אי אפשר לאבד חלק בלבד.

דף נה ע"א

א) **גמ'**, **פחותה ממנה מתקנאה בה**. הקשה **המהרש"א** (חידושי אגדות), דתקשי נמי למשל שהביא, אמאי מתקנאה אותה אשה בפחותה ממנה. ותירץ, דאגריפס סבר שהנאת ה' היא כהנאת בשר ודם המתקנא על כבוד שיש לחבירו. ולכך הקשה, אין מתקנא אלא חכם בחכם וכו', והשיב רבן גמליאל, מהמשל שאין קנאת האשה על האשה הפחותה אלא על בעלה שלקחה, כך הקדוש ברוך הוא אינו מתקנא בעבודה זרה הפחותה אלא בעובדיה.

ב) **רש"י ד"ה זונין**, ישראל היה. כתב **היעב"ץ**, שמן הסתם הוא אותו המוזכר במתניתין **לקמן** (סה:): ביתוס בן זונין שהיה ישראל. אמנם **בעיון יעקב** כתב שהיה גוי, כיון שבמסקנת הסוגיא אמר רבי יהודה לרבא בר רב יצחק שהקדוש ברוך הוא מניח לעבודה זרה כדי להחליקן בדברים, וקשה אם כן מדוע לא השיב כן רבי עקיבא לזונין, אלא שאין ראוי להשיב בן לגוים משום

גם אם ירד יין לבור לא נאסר מה שבגת. ותירץ, דבעינן פקוקה מפני הצינור הרחב שבגת, שאי אפשר שלא יהא בה יין צלול הראוי ליאסר.

(יט) גמ', תא שמע ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר. הקשה בחידושי הרמב"ן, לשיטתו שהובאה באות טז שהתיר את היין שלא נמשך, מה הקשתה הגמ' הא אין מה שבגת נאסר. ותירץ, דקושיית הגמ', דמשמע דלמנתניתין לא מיתסר אלא מה שירד לבור והיינו מן הגרגותני ולמטה שהופרשו הגרעינים והפסולת, ולרב הונא נאסר קודם הסינון דהא אפילו מתניתין בגת אוסרת, וכל שכן שהיין שבצינור אסור. ובחידושי הריטב"א הוסיף, דקושיית הגמ' דלישנא "והשאר מותר" יתירא, דהא סגי ב"ירד לבור אסור", וממילא בגרגותני, שמעינן דהשאר מותר, אלא אתי לאשמועינן שהשאר מותר ואפילו יין צלול מאחר שלא נסתנן, ועיין בחידושי הרשב"א דמשני באנפי אחריני.

(כ) גמ', לא קשיא כאן כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה. כתב בחידושי הרמב"ן, דלמאי דמסקינן דרב הונא כמשנה אחרונה, אין הפרש בין פקוקה ומלאה לשאינה פקוקה ומלאה, אלא אפילו בפקוקה ומלאה כל שראוי לימשך נאסר. וכתב הר"ן (כה: מדפי הרי"ף) שכן מוכח מהרמב"ם (פי"א ממאכלות אסורות הי"א), שהשמיט דין פקוקה ומלאה. אבל הר"ן עצמו והרשב"א פליגי וסברי, דאין לומר דבמסקנא הדרינן ממאי דסבירא לן מעיקרא.

(כא) גמ', שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. בטעם האיסור כתב רש"י בגיטין (נב.). ד"ה דאסור, דהוא משום פרושים האוכלים חוליהן בטהרה, וכוונתו דבחוצה לארץ יטמא בלאו הכי משום ארץ העמים. ובתוס' בחולין (ב: ד"ה טמא כתבו, דטעם האיסור משום גזירה אטו תרומה. כב) תוס' ד"ה אין בוצרין וכו', בתוה"ד, אבל קשיא למה צריך ליתני אין דורכין עם ישראל וכו'. כתב המהר"ם, דהא דלא הקשו האי קושיא במתניתין דקתני ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו, משום דיש לומר דסיפא אצטריכא ליה דקתני מוליכין עמו.

דף נו ע"א

(א) רש"י ד"ה ואין בוצרין עם ישראל וכו', בתוה"ד, ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי וכו'. הקשה הרש"ש, דבבכורות (לד.) מרבינן מהאי קרא ב' תרומות, תרומה טהורה ותרומה תלויה בספק אם נטמאה, ולא תרומה שלא הופרשה, ועוד דדרשא זו לא קיימא במסקנא.

(ב) תוס' ד"ה ואין בוצרין וכו', בתוה"ד, והא דאיצטריך למיתני כל שכן הכא טפי ממשנה ראשונה. ביאר המהרש"א, שבמשנה ראשונה הוי ליה לתנא למימר אין בוצרין עם הנכרי בגת משום שאסור לגרום טומאה לחולין, וכל שכן שאין לדרוך עם ישראל בפירות טמאים משום דאסור לסייע בידי עוברי

שתיה להנאה, משום שגם יין שלא ירד לבור לא גרע משמנם של גויים שנאסר מדרבנן באכילה.

(יב) בסוה"ד, ויש לומר דהתם איירי למשנה אחרונה. בחידושי הריטב"א העיר, דהוי לגמ' לומר זאת להדיא. לכך הביא תירוצו הרא"ה, דבעו הכשר הגיתות, משום שהיה דרכם להחזיר את היין לגת לאחר שכבר ירד לבור, ולכך הבלוע בגת הוי יין נסך ממש.

דף נה ע"ב

(יג) רש"י ד"ה אבל לא בוצרין, בתוה"ד, וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמא לא הוכשרו. אבל הרמב"ם (פי"א מטומאת אוכלין ה"א) כתב, שהבוצר לדרוך, הוכשר לטומאה אפילו לא נפלו משקין על הבציר, ודבר זה גזירה מדברי סופרים. וברא"ה כתב, דקיימא לן לעיל (לט:), דבוצר לגת הוכשר באותו משקה שנסחט מן הענבים, ואף שאין אותו משקה לרצון הבעלים, וכל משקה שאינו לרצון הבעלים אינו מכשיר, גזרו חכמים הכשר לטומאה שמא יבצרנו בכלים סתומים.

(יד) רש"י ד"ה שהתחיל לימשך, שהגת עשויה במדרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין. וכתב בחידושי הר"ן, דדעת רש"י, דכל היין נאסר ואפילו מה שלא נמשך. אמנם בשלטי הגבורים (כה: מדפי הרי"ף) הביא מהכל בו (סימן צו) דלרש"י אין נאסר אלא הנמשך, אבל החרצנים ומה שמעורב עמהם מן המשקה, אין לו תורת יין ומותר.

(טו) תוס' ד"ה אמר רב הונא וכו', פירש הקונטרס וכו' דאפילו בגת עצמה אם פינה החרצנים אילך ואילך ונשאר יין לצד אחד הוי התחיל לימשך. אמנם בחידושי הרמב"ן ביאר בדברי רש"י, דאף אם היה יין רבה על ענבים מועטין שבשולי הגת וצף עליהן אין לך המשכה גדולה מזו.

(טז) בתוה"ד, ורבינו תם פירש שהתחיל לימשך שהתחיל לקלח מן הגת קודם שירד לבור. כתב בחידושי הרשב"א, דאין להקשות לפירוש רבינו תם, מה הוסיף רב הונא אמתניתין, דעיקר חידושו דרב הונא הוא, לאסור את הנשאר בגת בהמשכת מקצתו לבור. ובחידושי הרמב"ן הקשה, וכי מפני שקצתו נמשך לבור ונעשה יין, יעשה הנשאר יין. ולכך כתב, דרב הונא חידש שהמשכה מועילה אפילו בגת עצמה כדעת רש"י. וכפי שביאר דבריו שאף מה שנמצא תחת הענבים, כיון שהתחיל להמשך במדרון קרוי יין.

(יז) בתוה"ד, ומשני בגת פקוקה שנפקק הצינור ואינו מקלח כלל ולא גרסינן ומלאה. הקשה הרמב"ן, דודאי גת בעוטה דמתניתין אף לסלקא דעתין מיירי בפקוקה, שהרי כל חילוק המשנה בסיפא דרישא הוא בין אם ירד היין לבור או לא ירד, ומוכרח דברישא מיירי שלא ירד והיינו בגת פקוקה.

(יח) גמ', פקוקה ומלאה. הקשה בחידושי הריטב"א בשם הרא"ה, לשיטת הרמב"ן (הובא באות הקודמת) הא סגי בגת מלאה ולא בעינן פקוקה, דהא

עבירה.

ג) **תוס' ד"ה שמותר לגרום וכו'**, בתוה"ד, ויש שדוחין לומר דשאני התם דכל זמן שהוא קמח אין כאן חיוב חלה כלל אבל תרומה ראויה משעה שהיא בענבים. הקשה **בחידושי הרמב"ן**, הא קודם הגלגול משעת הטלת המים לעיסה שרי להפריש חלה, כדאיתא **בחלה** (פרק ג' משנה א), ואפילו הכי מותר לעשותה בטומאה כשנולד הספק עד שעת הגלגול. ושיטת הרמב"ן, דחלה קודם נתינת המים, שאין ההפרשה מועילה אפילו בדיעבד, מותר לעשותה בטומאה, ולכך שרי לברור עם אשת עם הארץ עד שתטיל את המים. וחלה לאחר נתינת המים, קודם גלגול, ופירות שלא נגמרה מלאכתן, והפריש מהם מועילה הפרשתו, ואם טהורים הם בודאי אין לעשותם בטומאה, אבל ספק טומאה שרי לעשותם בטומאה, וחלה לאחר גלגול ופירות לאחר גמר מלאכה, אף בספק טומאה אסור לעשותם בטומאה.

ד) **רש"י ד"ה יין משיקפה, בסוה"ד**, שצפין החרצנים על היין כשהוא נח בבור. אבל **הרמב"ם בפירושו המשניות במעשרות** (פרק א' משנה ו') פירש, משיעלה עליו קצף. והקשה **הרש"ש** על שיטת רש"י, הא **בבבא מציעא** (צב:) מבואר שיש להסיר החרצנים והפסולת. ו**בחזון איש** (מעשרות ד, ה"א) כתב, דגם רש"י מודה דבעינן להסיר החרצנים והזגים, אלא דפירש לשון "הקפה".

ה) **תוס' ד"ה רבי עקיבא אומר משיקפה, בסוה"ד**, ויש לומר דשאני התם דאיכא למיטעי ולמימר פקס דשדה אבל הכא ליכא למיטעי מידי וכו'. הקשה **המהר"ם**, הא פשיטא דהיינו קיפוי דבור, דאי איתא קיפוי חביות, הוי ליה למימר עד שיקפה, דדוקא קיפוי דבור לא איצטריך למיתני עד, משום דליכא למטעי דקודם לכן ליכא כלל קיפוי. ותירץ, דהכי קמבעיא ליה קיפוי דבור או קיפוי דחבית, אבל קיפוי דבור לא חשיב כלל וליכא למטעי ביה כלל, ולכך לא שייך נמי למיתני עד שיקפה, דליכא למטעי בקיפוי אחר. ועיין שם תירוץ נוסף. ו**בתוס' בבבא מציעא** (פח:) **ד"ה עד שיקפא תירצו**, דאידי דתנא משירד לבור, נקט בכלהו הכי. עוד תירצו, דנקטו משיקפה לאפוקי ממאן דאמר בתר הכי, משישלה, ומשישלה אתא לאפוקי תוסס בן ארבעים יום.

ו) **רש"י ד"ה שמע מינה קיפוי דבור קאמר**, מדקתני ואף על פי שקפה וכו'. העיר **הרש"ש**, אמאי לא הוכיח מדעדף מיניה, דאי קיפוי דחבית ומקמי הכי לא נגמר, אם כן אדתני קולט מן הגג, לישמענן רבותא דקולט מן הבור, וכן נראה שפירשו **התוס' ד"ה ואף על פי**.

ז) **רש"י ד"ה משישלה בחביות**, לשון השולח דגים מן הים וכו'. אבל **הרמב"ם** (פ"ג ממעשר הי"ד) כתב, משיניחנו בחביות וישלה הזגים והחרצנים מעל פי החבית, אבל כשהוא על פני הבור כשיגיביהו להעמידו בחבית שותה ממנו עראי.

ח) **תוס' ד"ה לימא תלתא, בסוה"ד**, דבהא ודאי אין לטעות אם נתיר כשנגע העובד כוכבים במה שבגת להתיר גם מגעו בבור וכו'. הקשה **בחידושי החתם**

סופר, אמאי במשנה במעשר חיישינן שמא יבוא לטעות ולהתיר מה שבבור, והכא ביין נסך לא חיישינן לטעות שיתיר גם מגעו שבבור. ותירץ, דהתם יש איסור קמן, שהיין שבבור נקבע למעשר, אבל הכא שאין יין אסור קמן אלא רק אם יגע בו גוי יאסר, לכך אין לגזור על נגיעת הגוי בגת כשם שנגיעתו בבור אוסרת, ויש לסמוך שהאנשים יבדילו בין הבור לגת מאחר שהגרותני מפסיק ביניהם.

ט) **גמ', שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן**. כתב **החזון איש** (יורה דעה סימן נ אות ז'), דאין הכונה שבאיסור יין נסך מחמירין טפי מאיסור טבל, אלא יין נסך שאני, דאין גמר מלאכה קובע דינו, אלא יש לקבוע את האיסור לפי הצורך שיפרשו מיינם, ואף דיש לומר דיין קדם גמר מלאכה לא יפסיד אם נשרינהו, מכל מקום החמירו ביה חכמים.

דף נו ע"ב

י) **גמ', ולרבא דלא שאני ליה וכו'**. הקשה **הריטב"א**, נימא דרבא הדר ביה ואמר דשאני יין נסך. ותירץ, דלא ניחא לן למימר דהדר ביה, כיון דלהדיא הוה יין נסך למעשר, אלמא הכי קים ליה מסברא.

יא) **תוס' ד"ה רבא וכו', בסוה"ד**, ויש לומר דתנא דמשנה ראשונה דמשנה אחרונה חד חשיב ליה דמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קובעו למעשר. ו**בהגהות ה"ח** (אות ב') הגיה "דמשנה אחרונה נמי התחיל לימשך קובעו למעשר" הוא חלק מקושיית התוס'. וביאר **המהרש"א**, שהגמ' מונה את התנא דמשנה ראשונה ואחרונה כתנא אחד, משום שמתחילה סבר ששם יין חל בירידה לבור, ובמסקנא סבר שכבר משהתחיל לימשך חל שם יין. ועיין **חזון איש** (יורה דעה סימן נ אות ז).

יב) **גמ', אבל החזיר גרותני לגת אסור**. הקשה **בחידושי הרשב"א**, הא רב הונא אמר **לעיל** (נה:): דמכיון שהתחיל לימשך הוי יין נסך אף מה שנשאר בגת. וכתב, דדברי רב הונא אליבא דמשנה ראשונה, אבל לדידיה נאסר מה שבגת גם בלי החזרת הגרותני. והביא, **דלשיטת הרמב"ן** (שם), דרב הונא לא אסר אפילו למשנה אחרונה אלא מה שנמשך לבור, לכך חידש הכא דעל ידי החזרת הגרותני נאסר. ולשיטת **רש"י** (שם) מיירי הכא למשנה אחרונה. ו**הרא"ש** (פרק ד' סימן ג') כתב, דרב הונא חדית בגת פקוקה ומלאה, ופתח את הפקק והיין יצא עם החרצנים, והשתא אי אפשר לאסור את היין שבגת, כיון שדין התחיל לימשך לא נאמר אל כשהופרד היין מהפסולת. וכן פסק **השולחן ערוך** (יורה דעה סימן קכג סעיף כ).

יג) **תוס' ד"ה שמע מינה ניצוק חיבור**, תימא אין הכי נמי דבהדיא אמר רב הונא ניצוק וקטפרס חיבור ליינ נסך. **בחידושי הריטב"א** תירץ, דכיון דשקלו וטרו **לקמן** (עב:) טובא, ולא הוכרח ממתניתין דניצוק חיבור, קשיא לן הכא, היאך אפשר לרב הונא לתלות למתניתין בהאי סברא. ו**בחידושי הרשב"א**

או ברגלו בלא שכשוך מועט. ורש"י בעצמו כתב לקמן (ס.) בד"ה כובא, שכשוך מועט הוא שכשוך. לכך פירש, דרבנן מתירים משום שברור שלא נתכוין לניסוך.

ב) גמ', מדרו בין ביד בין ברגל ימכר. הקשה בחידושי הריטב"א, למשנה אחרונה דקתני לעיל (נה:): דאין דורכין עם הגוי בגת, הא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שאינו רוצה בניסוך. ותירץ, דבדריכת ענבים שמלאכתו נמשכת הרבה חיישינן שמא ניסך ואסור אפילו בהנאה. ובחידושי הרשב"א תירץ, דדוקא ביין של ישראל כשכונתו מוכחת מתוך מעשיו שרי, אבל ביין של גוי איכא למיחש שמא מתוך אדיקותו מתכוין לנסך.

ג) גמ', ברגל מותר. כתב בחידושי הריטב"א (נו:), דשרי אף בשתיה.

ד) גמ', שם. כתב הר"ן (כה: מדפי הרי"ף), דרבי נתן לא מיירי דוקא בעוסק במלאכה מדאסר ביד אף בעוסק במלאכה, ומשמע שהעיסוק במלאכה אינו סיבה לקולא, ומדבריו נשמע גם לרבנן, שברגל אין חילוק אם עסק במלאכה או לא. ועוד, דבמעגל הוא שחלקו בין מתכוין לאינו מתכוין, אבל בסתם יינם השוו את המדות.

ה) גמ', תנא דשרי כרבי שמעון. הקשה בחידושי הריטב"א, אמאי נייד מרבי נתן לרבי שמעון, הא רבי נתן אמר ברגל מותר, והיינו מותר אף בשתיה, והנידון של שמואל גבי דריכה ברגל כשידיו שמורות. ותירץ, דדריכה חמורה ממדידה משום דמשכא טובא, לכך הביאה הגמ' דברי רבי שמעון דאיירי על נגיעה ביד וכל שכן דריכה ברגל.

ו) תוס' ד"ה הכי גרסינן וכו', בתוה"ד, דבר תימיה הוא לומר דחשבין מגעו על ידי דבר אחר. כתב הרא"ש (פרק ד' סימן ג), דרש"י חשיב מגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר, כמו מגע עובד כוכבים קטן בגופו.

ז) בתוה"ד, ועוד דאם אינו אוחזה בירידתו לבור וכו'. בחידושי הרשב"א תירץ, דכיון שאין החבית ניטלת מפני כובדה, אף שנגע על ידה ביין אין זה קרוי מגע אלא כוחו, וכוחו שלא בכונה לא גזרו בו חכמים. אבל לוליבא שהוא דבר רך כשמזיז בו את היין מקרי מגעו.

ח) בתוה"ד, דלא גרס ברישא דלוליבא אלא נגע בחמרא. הקשה הרא"ש (פרק ד' סימן ה), אמאי הוצרכה הגמ' שעלה לדקל, ועל כרחך שנגע עם הלוליבא ביין. ותירץ, דאפשר שמי ששאל השאלה בבית המדרש סיפר המעשה כמו שהיה. ועיין ר"ן (כו. מדפי הרי"ף).

ט) בסוה"ד, וכן פסק רבינו תם הלכה למעשה דמגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר שלא בכונת מגע מותר בשתיה. כתב הר"ן (דף כו. מדפי הרי"ף) בשם רבינו תם, דמגע עובד כוכבים שלא בכונה לא חשיב מגע אלא כוחו. והוסיף בדרך מליצה "וקרא לו שם חדש אשר פי יעקב לא יקוב", דהיינו שרש"י קורא לנגיעה זו מגע, ורבינו תם כוחו. ועיין בחידושי חתם סופר בכונת מליצה זו.

(עב.) תירץ, שקושית הגמ', דרב הונא כבר אמר ניצוק חיבור, ומאי אתי לאשמועינן. וכתב הריטב"א, דאין הלשון הולם פירוש זה.

יד) רש"י ד"ה שפחסתו בורו, ושנתמלא הבור עד שהגיע היין וטפח בשולי הגרונתני. אבל בפירוש הראב"ד כתב, שנפלה מידו לתוך הבור, וקמשמע לן רב הונא דאף דאין על היין שבגת תורת יין, מכל מקום נאסר על ידי תערובת משהו נסך.

טו) תוס' ד"ה מהו לדרוך עם העובד כוכבים בגת, יש לדקדק מדלא שאלו מהו לדרוך עובד כוכבים עם ישראל משמע שהגת של עובד כוכבים. כתב המהרש"א, דתוס' סברי דסתם יינם אין בטל בששים ולכך פשיטא דאסור בשתיה, ועוד משום שהוא יורד לבור שבתוכו יין נסך, פשוט שגם היין שבגת יאסר מדין ניצוק בר ניצוק. אבל לשיטת רבינו תם (בתוס' ד"ה גרונתני), סתם יינם בטל בששים אולי שרי היין אף בשתיה. ובפירוש הראב"ד כתב, דמיירי בגת של ישראל כשידיו של הגוי שמורות, דניסוך דרגל לא חשיב ניסוך כיון דבזיזא להו טפי. ועיין בחידושי הרשב"א.

טז) בתוה"ד, וצריך לומר שעל ידי מעשה שאלו וכו'. ובחידושי הריטב"א פירש, שהינוקא נשאל לענין היתר שתיה. והשיב, דלמשנה ראשונה אף בנוגע ביד שרי, ולמשנה אחרונה בכל גוונא אין דורכים. וסבר כרבי נתן לקמן (נו:). דלא חיישינן לניסוך דרגל אף לענין שתיה. ועיין בחידושי הרשב"א.

יז) גמ', דציורנא להו ליריה, הקשה החזו"ן איש (יורה דעה סימן מה אות א'), כי נגע, מאי הוי, נהי דיין שבגת נאסר, מכל מקום יין היוצא מן הישראל אינו יין נסך, אלא מתערב אם היין נסך, וכיון דקיימא לן כרבי שמעון בן גמליאל דסתם יינם מותר בהנאה למוכרו חוץ מדמי היין נסך שבו, אם כן יש להתיר לדרוך עמו, דאין כאן משתכר באיסורי הנאה. ותירץ, דחיישינן שדורך בשעה שידו של הגוי בגת, וכשדורך יין היוצא נאסר בהנאה במגע הגוי, ומאותו יין אסור לישראל להשתכר.

יח) גמ', ניסוך דרגל לא שמייה ניסוך. כתב הרמב"ם (פי"א ממאכלות אסורות הי"א), דאין דורכין עם הנכרי בגת אפילו היה כפופ. והקשה הלחם משנה (שם), דבגמ' משמע דדורכין. והביא מההגהות מיימוניות דהינוקא טעה. והקשה עליו, מנא לן דטעה. ועוד, דהרי הרמב"ם כתב, דמה שאסור לדרוך עם הגוי הוא משום שמא יגע בידו וינסך, הרי שהסכים עם דברי הינוקא שניסוך דרגל אינו ניסוך.

דף נז ע"א

א) רש"י ד"ה אי משכחנא וכו' יין בהנאה במגעו של עובד כוכבים וכו' דניסוך לא הוי אסור בהנאה אלא על ידי שכשוך. אבל בחידושי הרמב"ן לקמן (נט:): כתב, דלא נתברר אצלו דעת רש"י, דהיאך אפשר שימדוד בידו

אמאי קאמר עבדים דומיא וכו' ולא קאמר מה עבדים מלו ולא טבלו עושין יין נסך, אף בני השפחות אינם עושים יין נסך. ותירץ, דאם כן לא איצטריך למימר "וכן", דבהדיא קתני בכל חד מלו ולא טבלו, ולהכי איצטריך למימר דקאי אדיוקא דמלו וטבלו שוב אינם עושים יין נסך.

(יז) **תוס' ד"ה תרגומא אבני השפחות, בסוה"ד**, ויש לומר דניחא ליה לשנויי כשיטה ראשונה. הקשה **המהר"ם**, אם כן למסקנא לא מוכרח שרב ושמואל פליגי, דהא אם הגמ' היתה מתרצת שמלו ולא טבלו מוסב רק על בני השפחות, לא הוה בעינן למימר דרב ושמואל פליגי, ואילו **תוס' לקמיה ד"ה לאפוקי** כתבו, דלשינא שרוקן ומדרסן טהור, בהכרח דרב ושמואל פליגי. ותירץ, דלהאי לישנא ליכא למימר שמלו ולא טבלו מוסב על רוקן ומדרסן, דאם כן הוה ליה לתנא למימר מלו אף על פי שלא טבלו טהור.

(יח) **תוס' ד"ה לאפוקי מדרב דאמר תינוק בן יומו**, השתא חזינן דלהאי דאמרי לה טהור וכו'. אבל **הרמב"ן** (עמוד א') פליג, וסובר דהלכתא כדברי שניהם, כיון דהלכתא כלישנא בתרא דרוקן ומדרסן טמא, דהא דפסקינן בדברי סופרים להקל, היינו כשהדבר שקול, אבל עדיפא לן הכא לפסוק כמחמיר כדי שלא תהיה מחלוקת בין רב לשמואל. ועוד, דלהאי לישנא תיבת "וכן" מוסבת על דין רוקן ומדרסן המוזכר בברייתא בפירוש. אבל לישנא קמא, "וכן" מתפרש בדוחק על הדיוק מהברייתא. הלכך לא פליגי רב ושמואל, אלא שמואל מודה שתינוק בן יומו עושה יין נסך, ורב מודה שצריך להמתין שנים עשר חודש אחר מילת וטבילת העבד, והכי הלכתא.

(יט) **בא"ד**, הנה יסדו התוס' דאי קימא לן כשמואל ורבי יהושע בן לוי, ממילא מוכח דקימא לן דתינוק אינו עושה יין נסך. והקשה **בחידושי הגרע"א** דלפי מה שהבאנו דבריו **לעיל אות יד** אינו מוכח, דהא בעינן למימר, דהא דאמרינן לשמואל ולאפוקי מרב, היינו לענין מאי דרב סבר דאפילו לרבי שמעון קטן אסור, דגרע מנפול. ולשמואל מוכח מברייתא דקטנים, דלרבי שמעון דמתיר בנפל הוא הדין בקטן, דסבר לקושטא דמלתא כקושי **תוס' ד"ה תינוק**. אבל מכל מקום יש לומר דלמאי דקיימא לן כתנא קמא דנפל הכי נמי בקטן, וסבירא ליה נמי לשמואל לדינא דקטן עושה יין נסך, אלא דפלוגתיהו דרב ושמואל אליבא דרבי שמעון. ואי נימא דלישנא "לאפוקי מדרב" לא משמע הכי, אלא דמשמע דפליג לדינא עם רב, היא גופא תקשי מנא לה לגמ' דפליגי מהיפוך להיפוך, דרב סבר דאפילו לרבי שמעון קטן אסור דגרע מנפול, ושמואל סבר דאפילו לתנא קמא קטן שרי דקטן עדיף דלאו בר ניסוך הוא, דלמא שמואל סבר דקטן דמי לנפל ומוקי לברייתא כרבי שמעון. ונשאר בצריך עיון גדול.

(כ) **בא"ד**, ועוד פירשו רשב"ם והריב"ן בשם רש"י שכתוב בתשובת הגאונים כי בזמן הזה אין איסור הנאה במגע עובד כוכבים ביין. אמנם **הראב"ה** (סימן אלף ע"א) כתב, דאפילו קיימא לן כשמואל, אין להקל בגוים ולהתיר יינם

(ז) **גמ'**, והא מר הוא דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך. כתב **בחידושי הרמב"ן**, דקושיית הגמ' בדרך קל וחומר, אם תינוק בן יומו עושה יין נסך לענין הנאה, כל שכן מגע גוי שלא בכונה. ולכך אף אחר שרב השיב שדיניהם שוים, אפשר דמגע גדול שלא בכונה עושה יין נסך ותינוק בן יומו אינו עושה כלום, דכיון שהדבר ניכר ואינו מצוי לא גזרו בו, ועוד, דכיון דאינו ראוי לנסך דומה ליין מבושל שלא גזרו בו. ולכך פסק ר"ח כשמואל דאמר הלוך עבדים מן השוק עושין יין נסך, אף שמלו וטבלו, עד שישתקע שם עבודה זרה מפיהם, כיון דסבר דתינוק בן יומו אין עושה יין נסך.

(יא) **תוס' ד"ה תינוק, בסוה"ד**, יש לומר דסבר דבנגע תינוק ושכשכו איכא למגור אטו גדול אבל נפל לבור מוכחא מילתא דאניס לא שייך למיגור מידי. הקשה **בחידושי החתם סופר**, אי הכי אמאי נפסק בגמ' (עמוד ב) כשמואל שמגע תינוק לא אוסר, ולענין נפילה לבור אסור בשתיה. ותירץ, דרב סובר דגם מגע ביין שלנו נאסר משום "בנותיהן", ומשום הכי מיחלף קטן בגדול, ושמואל סבר דביין שלנו מוסר הגוי נפשו לנסך, וכמו שכתב **הרמב"ן לעיל** (לו:), ולענין גזירה זו יש להחמיר יותר בגוי גדול שבקי בניסוך, מקטן שאינו מבין בניסוך.

(יב) **גמ'**, הלוך עבדים מן העובדי כוכבים. כתב **בפירוש הראב"ד**, דאפילו לקחו מישראל, ו"מן הגוים" לאו דוקא. אבל **בחידושי הרשב"א** כתב, דאם קנה מישראל יש להסתפק אולי בן שפחתו של ישראל הוא.

(יג) **גמ'**, יינן גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושים יין נסך. כתב **בחידושי הריטב"א**, דהיינו מגעם ביין שלנו, דיינם של גוים לעולם אסור בהנאה. (יד) **גמ'**, קתני מיהת גדולים אין קטנים לא. הקשה **בחידושי הגרע"א**, **אתוס'** (בעמוד ב') **ד"ה לאפוקי וכו'**. היאך פרכינן ארב, הא יש לומר דתינוק שלא בכונת ניסוך תליא בפלוגתת רבנן ורבי שמעון **לקמן** (סד:) אם נגיעה בלי כונה אוסרת בשתיה, ואם כן יש לומר שהברייתא כרבי שמעון ורב כחכמים. ותירץ דאין כאן קושיא כלל, דהא רב עצמו פסק נמי כרבי שמעון, הרי דסבר דאף לרבי שמעון אסור דסבירא ליה דנפל קיל יותר, כיון דמוכח דהוא אנוס, כמו שאמרו **התוס' ד"ה תינוק וכו'**, ואם כן שפיר פריך מברייתא. ועיין לקמן אות יט.

(טו) **גמ'**, **תרגומא אבני שפחות. כתב המאירי**, דיש טוברים דדוקא אם נימולו, אבל אם לא נימולו גזרו על יינם. אמנם **כתב, שבתוספתא** (פרק ד אות ג) מבואר, שבני השפחות שלא טבלו, בין מולין בין ערלים יינם מותר. ועיין **כסף משנה** (פי"א ממאכלות אסורות ה"ו).

דף נו ע"ב

(טז) **תוס' ד"ה הא קא משמע לן וכו'**, נראה דהכי הוה מצי למימר האי וכן כשאר וכן דעלמא וכו'. הקשה **המהרש"א**, הא אף לשיטת רב איכא לאקשווי

בשתייה, שהרי יודעים קצת בטיב עבודה זרה יותר מקטנים.

כא בא"ד, שם. כתב הרמ"א (יורה דעה סימן קכד סעיף כד), דבזמן הזה האומות לאו עובדי עבודת כוכבים הם וכל מגען מיקרי שלא בכונה, ולכך אם נגע ביין על ידי דבר אחר, אף על פי שידוע שהוא יין וכוון לגעת בו, מותר אפילו בשתייה, דמיקרי מגע על ידי דבר אחר שלא בכונה, וכן אם נגע אפילו בידו בלא כונה או שלא ידע שהוא יין, שרי. ובט"ז (שם ס"ק לא) כתב לאסור נגיעה בידו בכוננת מגע ביין, אף שהוא טרוד במלאכתו, ולא מתכוין לנסך. ועיין בדבריו שהאריך.

כב גמ', שרייה רבא לזבוני לעובדי כוכבים. כתב הר"ן (כו: מדפי הרי"ף), דהיינו אפילו למשקל דמי ההוא חמרא דשכשך ביה, וטעמי משום דקסבר דמגע כי האי גוונא שלא בכוננת ניסוך הוא, וסבירא ליה כרבנן לעיל (עמוד א'), דפליגי עליה דרבי נתן דאמרי מדדו בין ביד בין ברגל ימכר.

כג רש"י ד"ה איפליג עליה, ולא היו אצלו בעיר להתוכח עמו. אבל בחידושי הריטב"א כתב, דמלישנא דגמ' שיצאו שופרות של רבא להתיר, ושופרות של רב הונא בר חנינא ורב הונא בר נחמן לאסור, משמע דאינהו נמי היו בעיר, ואף על פי כן חלקו על רבא.

כד גמ', נפקי שיפורי דרבא ושרו ונפקי שיפורי וכו' ואסרי. כתבו התוס' לעיל (זו: ד"ה הנשאל, דהיה מותר לרב הונא ורב הונא להורות בדבר, אחר שכבר הורה רבא, דבהאי גונא לא נאמר הדין "דחכם שאסר אין חברו רשאי להתיר", דרבא הורה להתיר, וחכם שהתיר רשאי חברו לאסור.

דף נח ע"א

א תוס' ד"ה איקלע רב הונא וכו', בתוה"ד, ועוד דהוי ליה למימר אפילו הכי על לגביה כלומר דחק ונכנס ועוד קשיא וכו'. הרש"ש תירץ על ב' קושיות אלו, דרבא לא בעי למימר בפירוש לשמשו שינעל את הדלתות בפני רב הונא בר רב נחמן, כדי שלא לפגוע בתלמיד חכם, לכך אמר שמעיין בדבר הלכה, אך השמש לא הבין כונתו וכשראה שרב הונא מגיע, פתח לכבודו, וכך נכנס בלי דוחק.

ב גמ', אימר דאמרי אנא וכו'. כתב הרמב"ן, דלגירסת התוס' ד"ה איקלע, דרב נחמן אמר כן, צריך לומר, דסלקא דעתין שכשגוי משכשך ידיו ביין ישראל, יהיה דינו כיון נסך לאסור בהנאה, כי ודאי כונת הגוי לעבודה זרה, קמשמע לן רב נחמן דאוסר דמי עצמו ולא תערובתו.

ג רש"י ד"ה שקדח במינקה, שנקב את מגופת החבית במינקה והעלה את היין וכו'. משמע שהיין נאסר רק כשיגע בפי הגוי. אבל הרמב"ם (פי"ב ממאכלות אסורות הט"ו) כתב, גוי שמצץ היין מן החבית במינקה אסר כל היין שבה, שכשיפסוק יחזור היין שעלה במינקה במציצתו ויפול לחבית ויאסור הכל. וכתב הכסף משנה (שם), דמשמע מלשונו שעצם המציצה

אוסרת. ופירש החזון איש (יורה דעה סימן מח אות ז), שהיין נאסר במציצה על ידי כוחו של הגוי. ובכסף משנה רצה לדחוק כן נמי ברש"י. ד' גמ', או שטעם מן הכוס והחזירו לחבית. כתב הרא"ש (פרק ה' סימן כו), דלכאורה יש להוכיח מהכא, שניצוק אינו חיבור, דאי הווי חיבור אין צורך שתחזור הטיפה לחבית דהא במציצת הגוי הוי ניצוק. ובמסקנת דבריו כתב, דאיכא למימר דמיירי בגוי שטעם מן הכוס שאין נצוק לאסור, אבל ברישא כשמצץ במינקה אין צורך שיחזיר לחבית, אלא כשמצץ נאסר משום ניצוק. ועיין בר"ן (כו ע"א מדפי הרי"ף).

ה גמ', זה היה מעשה ואסרוהו. הרמב"ן לעיל (נו:): הביא שהרי"ף סובר שברייתא זו פליגא אברייתא לעיל (כו:). מדדו ביד ימכר ורבי נתן אוסר, ופוסק כברייתא דידן, והוכיח דבריו מהא דדחתה הגמ' דברי רבא מהאי ברייתא, ואי הלכה כחכמים הוי רבא מצי לשינויי דסבר כחכמים. אבל הרמב"ן עצמו סבר, לחלק בין מגע גוי כדי למדוד וכדומה, שאין לחוש לניסוך דמוכחא מילתא דלא הוי לניסוך, לגוונא שנוגע ללא תועלת שיש לחוש שמא ניסך, ובאגרדמים היין שלו ודרך הגוי לנסך קודם שתייתו, הלכך במדדו ביד יתכן שגם התנא של אגרדמים יודה להתירא, וגונא דרבא דומה יותר לאגרדמים ולא למדידה.

ו רש"י ד"ה חרם, משוגע ובעל מריבות וממהר לעשות שלא בכונה. וביעב"ץ כתב, שהוא ליסטים, וכמו בנדרים (כו:): נודרים להרגים לחרמים וכו'. דהיינו, שנגע בחבית וסבר שיש בה שמן ונודע שיש בה יין.

ז גמ', תיובתא דרבא תיובתא. כתב הרמב"ם (פט"ו ממאכלות אסורות הכ"ח), דאם עירה יין נסך לתוך בור יין, ראשון ראשון בטל. והקשה הראב"ד (שם), דברייתא של אגרדמים מבואר דאפילו טיפת יין נסך שנפלה לחבית של היתר אוסרת את החבית. ונלשיטתו (בפי"ב ממאכלות אסורות הט"ו) שפירש את הברייתא שהאיסור מצד תערובת. ודלא כרש"י ד"ה שקדח שפירש משום מגע הנכרי. ועיין חזון איש (יורה דעה סימן מח אות ו').

דף נח ע"ב

ח תוס' ד"ה אלא ודאי חמרא הוא ונסכיה, בתוה"ד, ועוד אדרבא בכי היא גוונא על ידי הרקה היו מנסכים שהיו מערין יין לספלים. וכתב הרא"ש (פרק ד' סימן יג) ליישב שיטת רש"י, דהיינו דוקא כשעושה כך בפני העבודה זרה, אבל שלא בפניה הדרך הוא לשכשך. ובחידושי הריטב"א כתב, דדוקא כשמענו דמכוין לניסוך הוי ניסוך, אבל בסתמא לא חיישינן, ומה שאסרו מגען וכחן אינו אלא גזירה בעלמא, ולא גזרו אלא בשתייה.

ט גמ', והא קא חזי. הקשה בחידושי הריטב"א, היאך סלקא דעתין דאיירי ביום, וכי אפשר שיבוא לפנייהם ולא יבחינו שהוא גוי. ותירץ, דשמא במקום אפל הוה או סמוך ללילה. ועוד כתב, דלשיטת רבינו תם שאומר

הדרך היוזמי

מסכת עבודה זרה דף נח – דף נט

ג מרחשוון – ד מרחשוון התשע"א

דף נט ע"א

ישראל אני נאמן, איכא למימר שאמר שהוא ישראל ובסוף איגלאי מילתא שהוא גוי, אבל כתב, דאין לפרש כן מדלא אדכרוה בגמי.

(י) רש"י ד"ה והא קא נגע בנטלא, סלקא דעתך, שהיה שואב היין מהחבית וכו'. כתב הט"ז (יורה דעה סימן קכד אות כב), דהוכרח לפרש כן על פי שיטת שו"ת הריב"ש (סימן שי) שכתב, דנגיעה על ידי דבר אחר היינו כשהגוי מביא דבר אחר שיגע בו, אבל אם הדבר נגע ביין מתחילה, והגוי החזיק באותו דבר אינו נאסר אפילו בשתיה, ולכן הוצרך רש"י לפרש שלא היה יין בנטלא, והגוי שאב יין מהחבית מהנטלא, ונגע ביין שבחבית על ידי הנטלא.

(יא) תוס' ד"ה כדכתיב וכו', ואף על גב דכתיב אל יחסר המזג ההיא מזיגה ביין עצמו אבל מסיכה הוא תיקון מים ביין. ביאר הרש"ש, דמזיגה המוזכרת בקרא היינו עירוב יין רך ביין קשה שמשביח היין. והקשה, מתוס' בסנהדרין (יד): ד"ה אל יחסר שפירשו שם, ששיעור מזיגה האמור בפסוק הוא שלישי יין וב' שלישי מים, והיינו מזיגת יין במים.

(יב) גמי, אסור משום לך לך אמרין נזירא. כתב בחידושי הרמב"ן, דמשום כוחו אין לאסור, דהא המשליך חפץ לתוך היין הוא זריקה שאינה אוסרת, ומשום נצוק אין איסור דהגוי לא נגע בניצוק, ולא הוא מגעו על ידי דבר אחר היינו זרם הניצוק כיון דנגיעה בלח אינה נגיעה, ודין ניצוק היינו מדין תערובת, והכא לא שייך תערובת מאחר שהמים שנמצאים אצל הגוי אינם אסורים, ועוד דניצוק דיין ומים אינם חיבור.

(יג) גמי, שם. כתב בחידושי הרמב"ן, דרבנן חשו שהגוי יהיה רגיל אצל הישראל ויגע ביינו. ובחידושי הריטב"א כתב, דאיכא למיחש שמא יבא להשקותו יין בכוונה, והישראל לא יתן לבו להרגיש באיסור.

(יד) גמי, שם. כתב הרמב"ם (פי"ג ממאכלות אסורות הי"ג) דשרי בדיעבד. וביאר הרמב"ן, דראיתו מגמי דלקמן (נט). דאסרה הולכת גוי ענבים לגת, משום "לך לך", ומבואר שם בדביעבד שרי. והרמב"ן פליג עליה, עיין שם.

(טו) גמי, רב ירמיה איקלע לסבתא. כתב היעב"ץ, דיתכן דשם המקום היה "סבתא" על שם סבתה בנו של כוש בן חם המוזכר (בבראשית פרק י' פסוק ז').

(טז) גמי, חזא חמרא דמזגי עובד כוכבים ואישתי ישראל מיניה ואסר להו. כתב הירושלמי (פרק ד הלכה יא) בשם רב ירמיה, דאין יין נאסר על ידי מזיגת גוי אלא בחמין, אבל בצונן מותר. אבל רבי ירמיה גופיה לא שתה אפילו בצונן. וביאר בחידושי הרמב"ן, דלא אסרו בצונן, כיון שאין כן דרך מזיגה ולא גזרו בדלא שכיח. והוסיף, דלדידן אין לסמוך אהאי היתרא, כיון דלא הוכר בגמי דידן, ועוד, דבזמנינו מוזגים בצונן. והש"ך (יורה דעה סימן קכה ס"ק יא) כתב, שבארצות אלו שאין דרך למוזג יין הנתון בכוס, אין לאסור על ידי מזיגת גוי, עד שיוודע שכונתו היתה למוזיגה.

(א) תוס' ד"ה דאמר ר' יוחנן וכו', הכא משמע שהיה רבו וכו'. תוס' בסוכה (יא): ד"ה דברי תרצו, דהיו תרי רבי שמעון בן יהוודק, האחד היה תנא והיה רבו של רבי יוחנן, והשני היה אמורא ונחשב תלמיד אף לגבי ריש לקיש.

(ב) גמי, הא דיחיד נאסרין. כתב בחידושי הריטב"א, דמיירי דוקא כשהיו המים של המשתחוה, כיון דהמשתחוה למים השייכים לחבירו, אינם נאסרין אף דהוה של יחיד, דאין בכוחו לאסור של חבירו.

(ג) גמי, לא צריכא דטפחינהו בידיה. הקשה התוס' רי"ד, דאי מיירי כשטפח ותלש את המים בידיו, גם מים של רבים היו נאסרים, דהא זכה בהם כשתפסם בידיו ונעשו מים של יחיד. ותיירך, שלא נתכוין לזכות בהם, ומה דשל יחיד נאסרים, היינו מפני שיש בהם תפיסת ידי אדם.

(ד) גמי, שם. כתב בפירוש הראב"ד, דיש מפרשים שאם טיפח במים והתיזם כלפי מעלה והשתחוה להן, שהם תלושים בידי אדם, ואף עשה בהם מעשה לשם עבודה זרה, כיון שהם של רבים אין יכול לאוסרם, לפי שכח דרבים עדיף, ואם היו דיחיד בין שהיו שלו בין שהיו משל אחר, היה יכול לאוסרן אפילו על ידי מעשה ואפילו להדיוט, ועיין שם פירוש נוסף.

(ה) גמי, משום שאינם בני תורה. הקשה הערוך לנר ביבמות (מו.), אמאי רבי יוחנן לא ביאר טעמו אלא בתורמוסין ולא בדין בניהם ויינם. ועוד, כיצד יתכן שרבי חייא בר אבא ראה מעשיהם הרעים ולא מיחה, עד שאמר לו רבי יוחנן להכריזו על איסורם. וכתב דאולי יש לומר דבאמת בכל הני מדינא ליכא איסורא, דמשום גר שלא טבל לכאורה ליכא, דהא אמרין(נשם) "מי לא טבל לקריו", ומשום דמוזג חמרא ליכא, דממה שאמר דאיכא "לכרמא לא תקרב" ולא אמר בקיצור דאסור משום כחו, נראה דלא איירי בגוונא שהגביה הכלי ויצק לתוך כלי ישראל, אלא כלשון מזיגה בכל מקום, דהיינו שהנכרי שפך מים כשיעור מזיגה לתוך היין, ובהא מן הדין ליכא איסורא, אלא דאסר להם מאחר שאינם בני תורה, שזיהרו שלא יקרב הנכרי ליין כלל. ומהאי טעמא אתי נמי שפיר מה שרבי חייא בר אבא לא מיחה בהם.

(ו) גמי, תורמוסא. כתב רש"י בביצה (כה:): ד"ה תורמוס, שהוא מין קטנית, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב.

(ז) גמי, כל שאינו עולה לשולחן מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. כתב התורת חיים, דמהאי לישנא מוכח, דדוקא דברים שמלפתים את הפת נאסרו משום בישולי עובדי כוכבים, אך דברים שאינם מלפתים מותרים. ולכך נהגו העולם היתר בתבשיל מרקחת של גוים, אף שעולה על שולחן של מלכים.

(ח) תוס' ד"ה מהו וכו', רשב"ם פירש וכו'. וכן כתב בפירוש הראב"ד. והקשה בחידושי הרמב"ן, מדוע לא הזכירה להדיא שהקושיא היא, עובד כוכבים מהו שיוליך ענבים לגת בדורדין, דהיינו בקופות מזופותות, שהרי בסלים

ולכך מייתי לברייתא דפליגי בגונא שנסך שלא בפני עבודה זרה, והוא הדין דפליגי במגע גוי ביין דידן, דהרי הגזירה דסתם מגעם תלייה בדין ניסוך, שכל שניסוך אוסר בהנאה, החמירו לאסור גם מגען בהנאה, ולכך יליף רב אשי דלכולי עלמא שרי ליטול דמים, דלתנא קמא נוטל דמי נזק, ולרבי יהודה בן בבא היין מותר בהנאה ויכול למכרו. ועיין עוד מה שכתב בחידושי הרשב"א.

(יג) גמ', כל דלהדי ברזא. כתב בחידושי הריטב"א בשם הרא"ה, דבברזא ישנם ב' חלקים, הברזא עצמה היא קנה חלול שתוחבים בנקב החבית, ובקצה הקנה סותמים על ידי בגד. וכאן נשמט העץ הסותם בקצה הברזא וכשהגוי רצה לסתום פי הברזא נגע ביין, ולכך רק היין שבתוך הקנה נאסר.

(יד) גמ', שם. כתב בחידושי הריטב"א בשם הרא"ה, דרב פפא שרי את יין החבית רק כשהברזא נוטה באלכסון כלפי מטה, אבל צנור העומד ביושר אסור אף לדעת רב פפא.

(טו) רש"י ד"ה כל דלהדי ברזא חמרא אסיר, קילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה. ביאר בחידושי הריטב"א, דדעת רש"י, ששכשוך אינו תנאי לאיסור הנאה, ועיקר הטעם שהיין לא נאסר בהנאה, מפני שהגוי נתכוין להציל ולא נגע בכונת ניסוך, אלא שאם היה מקום בנקב לשכשך, היה לנו לחוש שמא בשעה שנתן ידו על הנקב שכשך ביין, ואותו שכשוך אינו לצורך הצלה, ומשום הכי בכוחו לאסור את היין בהנאה, ומשום הכי הוזקק רש"י לפרש שלא היה מקום לשכשך, וכל נגיעת הגוי היתה רק כפי הנצרך עבור ההצלה, ולא נאסר היין בהנאה. וברמב"ם (פי"ב ממאכלות אסורות ה"י) כתב, דהשאר מותר אף בשתיה. וכתב הכסף משנה (שם), דהחלק האסור אסור אף בהנאה.

מנוקבים ליכא איסור לדעת הרשב"ם והראב"ד, מפני שאין היין הנסחט מהענבים מתאסף בהם.

דף נט ע"ב

(ט) גמ', אמר רב אשי האי עובר כוכבים דנסכיה לחמרא דישראל בכונה. הרא"ש (סימן יא) לא גרס "בכונה". וכתב בחידושי הרשב"א, יש אומרים, דמייירי בכונת היזק, שידע שיין של ישראל הוא. ויש אומרים, דאיירי בכונת מגע דללא כונת מגע אין נאסר היין בהנאה. וכתב בחידושי הגרע"א, בביאור הדעה השניה, דגם אם הגוי אינו חייב בהיזק, מכל מקום שרי ליטול את דמי הנזק, כיון שנותן את המעות בתורת פיצוי על ההיזק שגרם.

(י) גמ', אמר רב אשי מנא אמינא לה. כתב הרמב"ן, דיש לגרוס כתנאי, והיינו קושיא על דברי רב אשי שדבריו תלויים במחלוקת, דלתנא קמא אסור ליטול דמיו אפילו מאותו גוי, ולרבי יהודה בן בבא שרי ליטול.

(יא) גמ', לא כל הימנך שתאסור ייני לאונסי. בחולין (מא). מבואר, דהיינו משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ותנא קמא סבר דאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה. וכתב הרא"ה, דפליגי אפילו כשנגע הגוי ביין, ומודים לתנא קמא שהיין אסור בהנאה, אלא דפליגי אם נאסר מדאורייתא או מדרבנן.

(יב) רש"י ד"ה לא כל הימנך וכו', ואף על גב דלא סבירא לן כוותיהו להתירו למכור וכו'. הקשה בחידושי הרמב"ן, וכי לא מסתבר לומר, דלתנא קמא, מאחר שהיין אסור בהנאה, אסור ליטול דמים עבורו אפילו מהגוי שניסכו. ופירש, דהגמ' הבינה מסברא שגוי המנסך יין ישראל חשיב מזיק, ושרי ליטול דמי היין ממנו, אלא דרב אשי חיפש ראייה שמגע גוי ביין דידן אוסר בהנאה,

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומיומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"כ בפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>